

A KÖNYVTÁRÜGY ÚJ TÁVLATAI A 21. SZÁZAD KÜSZÖBÉN

Beszámoló az IFLA 52. általános konferenciájáról

SZÁNTÓ PÉTER

Az IFLA 52. általános konferenciáját 1986. augusztus 24. és 29. között tartották Tokióban, első ízben japán földön és második alkalommal Ázsiában (először 1980-ban Manilában). Új statisztikai rekordok születtek: a konferenciának 1934 résztvevője volt (61 országból), 250 ülést és 219 előadást tartottak (több mint felét japán nyelvre is lefordították). A vendéglátó ország 1292 fővel képviseltette magát, a második legnagyobb delegáció az USA-ból érkezett (199 fő), a harmadik Dél-Koreából (51 fő). A szocialista országokból valamivel többen voltunk, mint egy évvel korábban Chicagóban, de ezúttal is viszonylag kevesen: BNK – 2, KNK – 34, LNK-1, MNK – 3 (*Billédi Ferencné, Jacsó Péter, Szántó Péter*), NDK – 3, SZU – 11, Jugoszlávia – 1.

Az említett számok tükrében érthető, hogy a konferenciáról – korábbi beszámolóimhoz hasonlóan^{1,2} – ezúttal is csak szemelvényesen tudok beszámolni és a személyes tapasztalatokon kívül az időközben megjelent jelentésekre és közleményekre is támaszkodva^{3,4,5}.

Megnyitó ülés

A *Japán Nemzeti Színház*ban tartották a megnyitó ünnepséget, ősi japán zenével és tánccal (gagaku) köszöntve a megjelenteket. Tokutaro *Takahashi* a japán szervezőbizottság nevében nyitotta meg az ülést, majd a – konferencia fényét jelenlétével emelő – japán császári herceg ünnepi beszéde következett: reményének adott hangot, hogy a konferencia elősegíti a japán könyvtárügy fejlődését, valamint a világ könyvtárai közötti együttműködést, azt, hogy a földrajzilag szétszórt könyvtárakban felhalmozott információ az emberiség közkincsévé válik. A könyvtáraknak – mondta – nemcsak az a feladatuk, hogy megőrizték a múlt dokumentumait, hanem az is, hogy előmozdítsák az új információk aktív használatát.

Masayuki *Fujio* oktatási miniszter, Thomas *Keller* (UNESCO) után Shunichi *Suzuki*, Tokió polgármestere emelkedett szólásra. Emlékeztetett arra, hogy az emberiség összegyűjtött ismereteit a könyvtáraknak kell átadniuk a jövő nemzedékeinek. Ezért például Tokió közművelődési könyvtárai bibliográfiai adatbázisokat építenek és számítógépesítik tevékenységüket, hogy más könyvtárakhoz csatlakozhassanak egy könyvtári-információs hálózat keretében.

Hans-Peter *Geh*, az IFLA elnöke – többek között – kifejezte meggyőződését, hogy a könyvtárak feladata bővülni fog: az információtárolás és -szolgáltatás mellett az információ-előállítás és -feldolgozás is feladatukká válik. Felhívta a figyelmet arra, hogy az

IFLA-nak folytatnia kell a fejlődő országok szakmai segítségét, és kérte a tagországokat, hogy fokozottabb mértékben járuljanak hozzá a *Regionális Fejlesztési Alaphoz*, amely e feladat pénzügyi hátterét hivatott biztosítani. Méltatta az UNESCO segítségét az IFLA magprogramjainak megvalósításában, és külön is foglalkozott az állományvédelmet szolgáló új – 1986-ban indult – magprogrammal (PAC=Preservation and Conservation). E program az eredeti dokumentumok fizikai állagának megőrzésére, a szövegek másodlagos adathordozón (mikroforma, mágneses adathordozó, digitális videolemez) való tárolására, ezek bibliográfiai számbavételére irányul, és a papíripart arra igyekszik rávenni, hogy könyvkiadás céljára csak savmentes papírt állítson elő.

Plenáris ülés

Hiroshi Inose, a *Tudományos Információs Rendszer Országos Központjának* igazgatója (Japán) ismertette a Tudományos Információs Rendszer célját, helyzetét és jövőjét. A Tudományos Információs Rendszer egyetemi könyvtárakat, számítógéppontokat és felhasználói végállomásokat egyesít digitális távközlési hálózat révén. Fő funkciói a következők: osztott katalogizálásra támaszkodva online országos központi katalógus kiépítése (460 egyetem és kutatóintézet 140 millió könyvről és 1,9 millió időszaki kiadványáról); műszaki, természettudományi és társadalomtudományi – bibliográfiai, faktografikus, grafikus – adatbázisok létrehozása, külföldi adatbázisok átvétele és ezek alapján online információkeresési szolgáltatás nyújtása; országos információs és távközlési hálózatban egyesített teletex, távmásolási, távkonferencia és egyéb szolgáltatások; teljes szövegű online információkereső szolgálat optikai lemezekre és nagy sebességű távmásolásra támaszkodva (sikeres kísérleti megvalósításáról az előadó részletesen beszámolt); kutató és fejlesztőmunka a számítógépes hardver és szoftver, az információs management, az adatbázis-építés és az elektronikus könyvtár területén; Japán kutatási eredményeinek nemzetközi terjesztése külföldi információs hálózatokhoz csatlakozás révén.

A rendszer központját (*National Center for Science Information System*) 1986-ban alapították. Ez végzi a rendszer tervezését, koordinálását, emellett építi és szolgáltatja az adatbázisokat, fejleszti és üzemelteti az országos digitális távközlési hálózatot, K+F-et folytat és oktatást-képzést nyújt.

Úgy tűnik, ez Japán legnagyobb és legígéretesebb információs projektje, amelynek megvalósulásával felzárkózik a legfejlettebb országok információs infrastruktúrájához és az információs szakmában is (a csúcstechnológia valamennyi, szakmánkban alkalmazható vívmányát hasznosítva) a világ élvonalába lép.

Hedwig Anuar (*Szingapuri Nemzeti Könyvtár*) „*Könyvtári és információs dimenziók Észak-Dél párbeszédében: néhány gondolat a 21. század küszöbén*” című előadásában áttekintette az ázsiai könyvtárak fejlődésének négy szakaszát.

Az első, legrégebbi szakaszban királyi és állami tulajdonú, főleg történelmi, jogi és vallási tárgyú könyvtárak voltak; a második (feudális) szakaszban megánkönyvtárakat hoztak létre; a harmadik szakaszban (gyarmatosítás) korlátozott számban szakkönyvtárak jöttek létre a legfontosabb minisztériumokban és kutatóintézetekben, egyetemeken. E három szakasz könyvtárainak közös vonása az volt, hogy egy szűk és privilegizált uralkodó osztályt

szolgáltak. A negyedik (függetlenségi) szakaszban több könyvtár született, mint a három korábbiiban összesen. Megjelentek a nemzeti könyvtárak, továbbá az iskolai és közművelődési könyvtárak is fejlődésnek indultak. A kolonializmus következményeként a lakosságnak idegen nyelven kellett írni-olvasni tanulnia, emiatt a könyvekkel szemben közömbös, ha nem ellenséges beállítódású lett. Anyanyelvi kulturáját jobbra szájhagyomány útján tudta csak megőrizni. Az elmúlt 30 évben komoly feladatot jelentett e népi kultúra írott formába való átmentése és az anyanyelvi írásbeliség elterjesztése. A II. világháború előtt az elmaradott országok a tankönyvek többségét külföldről importálták, s még ma is segítségre szorulnak, hogy megteremtsék saját kiadói iparukat. Anuar asszony a továbbiakban az információs technológia lehetőségeit és veszélyeit taglalta. Rámutatott arra, hogy miközben a fejlődő országok komoly erőfeszítéseket tesznek a műholdas távadatátvitel, az online adatbázisok, a gépi fordítás, az elektronikus posta stb. alkalmazásba vételéért, e korszerű információs technikákat mindössze néhány fejlett ország uralja. Azt tanácsolta, hogy a fejlődő országok könyvtárosai tanulják meg a „szegénység könyvtárosságát” és realisabb álláspontot foglaljanak el a fontossági sorrend megállapításában az anyagi erőforrásokra való tekintettel.

Végül Yu Guangyuan, a *Kínai Könyvtártudományi Társaság* elnökségének a tagja „*A könyvtár és az idő*” című előadásában a könyvtárak történeti fejlődését elemezte, és kísérletet tett a könyv fogalmának egy új – filozófiai indíttatású – megközelítésére.

A Szakmai Bizottság Nyílt Fóruma a magprogramokról

A *Szakmai Bizottság Nyílt Fóruma* jó alkalom volt az IFLA tevékenységét bemutató hangos diasorozat levetítésére. (Tony Evans – *University of Technology, Loughborough* – munkája, s beszerezhető az IFLA valamennyi hivatalos nyelvén, önköltségi áron).

Irwin Pizer, a *Szakmai Bizottság* elnöke ismertette a bizottság feladatait (a szekciók, szakosztályok tevékenységének koordinálása, a felesleges párhuzamosságok elhárítása, a magprogramok és a szekciók, szakosztályok közötti kapcsolat biztosítása) majd a projektek pénzügyi fedezetének egyre nehezebb megteremtésével, a projektek rangsorolásával kapcsolatos dolgokról szólt.

Miután Adam Wysocki, a *Programirányító Bizottság* elnöke ismertette a bizottság feladatait és a magprogramok célját, kialakulásuk történetét, az egyes magprogramoknak az előző évi IFLA-konferencia óta történt fejleményeiről kaptunk beszámolókat.

Ross Bourne (*British Library*) az UBC két új publikációjára hívta fel a figyelmet (*Serial holdings statements at the summary level; Recommended standards for cataloguing-in-publication*).

Az IMP-ről Peter Lewis, Dieter Wolf és Hope Clement beszélt. Az 1983-ban alapított IMP (*International MARC Programme*) egyik komponensét (IMP-BL) a *British Library*, másik komponensét (IMP-DB) a *Deutsche Bibliothek* gondozta.

Az IMP munkája kiegészítette a *Nemzeti Könyvtárak Igazgatóinak Konferenciája* által 1975-ben létesített *Nemzetközi MARC Hálózati Tanácsadó Bizottság* (*International MARC Network Committee*) tevékenységét. Együttes céljuk volt az UNIMARC-formátum alkalmazásának előmozdítása. Az IMP mindig szorosan együttműködött az UBC-vel a

bibliográfiai rekordok előállításában és terjesztésében. Ezért az IMP és az UBC – Tokióban hozott döntés alapján – egyesült UBCIMP (*Universal Bibliographic Control International MARC Programme*) néven. A program irodáját a British Library fogadta be.

Maurice B. Line (British Library) tett jelentést az UAP több eredményes projektjéről (pl.: Szenegálban a kiadványok jobb hozzáférhetőségének vizsgálata; az Ázsiai Tudományos és Műszaki Információs Hálózat dokumentumtovábbító rendszerének megvalósíthatatlanságára vonatkozó tanulmány). Mivel több ország tartott már szemináriumot az UAP propagálása céljából, és várhatóan még sok hasonló szemináriumra kerül sor, kiadták a *Guide to the organization of meetings on UAP* című útmutatót a szemináriumok megszervezését elősegítendő.

Merrily A. Smith (Kongresszusi Könyvtár, USA) beszámolt a PAC program első évéről, amely során főleg az állománymegőrzés feladataira és fontosságára igyekeztek ráirányítani a figyelmet, arra ösztönözve a könyvtárakat, hogy dolgozzák ki megőrzési politikájukat és programjukat. A program keretében kibontakozó tevékenység 5 területet fog át: politika, kutatás, koordináció, képzés és publikálás. A program nemzetközi közvetítő központját (focal point), a *Kongresszusi Könyvtár*at regionális központok fogják támogatni munkájában, a PAC-program megvalósításának elősegítésével az adott régióban. Két regionális központot már létre is hoztak: az egyik a *Bibliothèque Nationale*, a másik a *Deutsche Bücherei*.

Cynthia Durance (Kanadai Nemzeti Könyvtár) a TDF-ről (*Transborder Data Flow*) számolt be. Az adatok nemzeti határokat átszelő áramlásáról (TDF) 1987-ben befejeződő felmérés eredményeinek az elemzése – a szabad adatáramlást akadályozó tényezők feltárása – még hátravan. Előkészületben van a TDF-re vonatkozó clearinghouse felállítása az elektronikus adatáramlással kapcsolatos dokumentumok, irányelvek és fejlesztések, valamint a könyvtári és információs technológia fejleményeinek gyűjtésére. A programot még alaposabban ki kell munkálni és olyan reális célok szolgálatába állítani, amelyeket az IFLA mint nem kormányközi szervezet – korlátozott erőforrásai ellenére – sikeresen meg tud valósítani.

A fejlődő országok könyvtárügyének a támogatására életre hívott ALP (*Advancement of Librarianship in the Third World*) program megvalósításában tulajdonképpen az összes többi IFLA-magprogram részt vesz – mondta Joseph Soosai –, többek között szemináriumok rendezésével, a regionális kooperáció erősítésével.

Y. Courier, az UNESCO képviselője bemutatta az UNESCO-t általában, az *Általános Információs Program*ot pedig részletesebben is. Sajnálkozását fejezte ki, hogy az USA és az Egyesült Királyság kilépett az UNESCO-ból, és ezzel kapcsolatban rámutatott, hogy most már Japán és a Szovjetunió fizeti a legmagasabb hozzájárulást. Hangsúlyozta, hogy az UNESCO – költségvetése 30%-os csökkenése ellenére – arra törekszik, hogy a könyvtár- és információügy területén a legfontosabb projekteket változatlanul támogatásban részesítse. Kérte a résztvevőket, szorgalmazzák: országaik UNESCO nemzeti bizottságai-ban a könyvtári szakma is képviselve legyen, hiszen a nemzeti bizottságok az országok és az UNESCO közötti kommunikáció csatornáit.

A Nemzeti Könyvtárak Szekciója

Julio Le *Riverend* (Kuba) a fejlődő országokban működő nemzeti könyvtárak célját, feladatait taglalta. A fejlődő országokban a nemzeti könyvtáraknak az is feladatuk, hogy szorgalmazzák a könyvtári hálózatok kiépítését, közvetítő központként információ-terjesztéssel is kell foglalkozniuk, és példát kell mutatniuk a könyvtárosok továbbképzésében.

Hu *Sha* (Kínai Nemzeti Könyvtár) könyvtára jelenét és jövőjét vázolta, nem hallgatva el a gondokat sem (állománymegőrzés, szakemberhiány, helyhiány). 1987 végére készül el a könyvtár új épülete, amely egy sor új szolgáltatás indítását teszi lehetővé. Bár szép eredményeket értek el a korszerű technológiák alkalmazásában, a könyvtár fő feladatának továbbra is azt tartja, hogy szakmailag irányítsa és segítse a kínai könyvtárak fejlődését.

Franz Georg *Kaltwasser* (Bayerische Staatsbibliothek, NSZK) „*A modern információs társadalmat fenyegető veszélyek a számítógépek korában*” című előadásában arra mutatott rá, hogy a modern technológia, különösen az elektronikus adatfeldolgozás elterjedése és az információ mennyiségének exponenciális növekedése két problémát vet fel: „az információ túltermelése okozta fuldoklást” és „az új technológia következményeként az információ visszatartását”. Az információbőség ma akkora, hogy meg kell tanulni kiválogatni a releváns információt. Ez új lehetőségeket kínál az információ manipulálására, illetve információs monopólium létrehozására. Ezért – vonja le a következtetést *Kaltwasser* – a könyvtárosoknak éberren kell figyelniük az információs technológia fejlődését, biztosítaniuk kell az információáramlás szabadságát, és fel kell hívniuk a közvélemény figyelmét a fenyegető veszélyekre.

A Tudományos és Műszaki Könyvtárak Szekciója

A szekció szakmai programja keretében először azzal a témával foglalkoztak, hogy az információs technológia milyen hatást fog gyakorolni a könyvtárakra. Pat *Molholt* (Rensselaer Polytechnic Institute, USA) vitaindító előadásában elmondta, hogy a számítógépek funkciója (az információ tárolása, feldolgozása és az információhoz való hozzáférés biztosítása) összhangban áll a könyvtárak funkcióival. A számítógépek azonban mind ez ideig csak abban hoztak változást, hogy *miként* látja el a könyvtár a feladatait, maguk a feladatok nem változtak. A jövő információs menedzserei már nem elégedhetnek meg azzal, hogy egyszerűen a meglévő folyamatokat számítógépesítik, újra kell gondolniuk szakmájuk rendeltetését, feladatkörét. A géppel olvasható információ és a távközlési kapcsolatok gyors terjedése már ma is olyan kérdésekkel szembesíti a könyvtárosokat, amelyekben a döntés nemcsak a *hogyan*, hanem a *mit* is érinti. Így pl.: a *beszerzés*, vagy a *hozzáférés* dilemmájában kell döntenie, nevezetesen, hogy nyomtatásban szeressük-e be a referáló szolgáltatásokat, vagy online változatukhoz biztosítsunk-e hozzáférést hozzájuk. És egyre több dokumentumtípus esetében kell majd ilyen döntést meghozni. (Ezzel párhuzamosan azzal is fel kell hagynunk, hogy a könyvtárakat aszerint értékeljük, hogy hány könyv, folyóirat stb. található meg állományukban és eközben a

a relevanciáról, a fizikai állagról, az elérési lehetőségekről és egyéb nehezen mérhető tulajdonságokról megfelelkezünk.) Az optikai lemezek például, amelyek lehetővé teszik a különböző információhordozókon (film, dia, fénykép, szöveg, rajz, hangszalag stb.) tárolt információ egyesítését egy tárolón, meg kell, hogy változtassák gondolkodásmodunkat: nem úgy kell döntenünk, hogy „optikai lemezre visszük a diagyűjteményt”, hanem „lemezre visszük a helytörténeti anyagot”, tehát nem információhordozó-orientáltan, hanem tárgyorientáltan kell gondolkodnunk. Molholt felvázolta a jövő könyvtára – vagy ahogyan ő nevezi –, az *information support center* feladatait is (pl. a felhasználó természetes nyelven, a számítógépes rendszer ismerete nélkül fordulhasson az adatbázishoz; függetlenül attól, hogy a kért információ földrajzilag hol, milyen fizikai hordozón, milyen nyelven stb. található, kaphassa meg a választ úgy, hogy kivethessen dokumentumrészleteket, táblázatokot, képeket stb.; ezekből saját fájljába „kivághasson” részeket; megkérdezhesse a szavak jelentését; kérhesse témák elemi vagy magasabb szintű kifejtését, dokumentumok hivatkozottságát; a kiadó igényeihez igazodó formátumra hozhassa publikálásra szánt elektronikus „kézirát”; az összegyűjtött információt elektronikus postával továbbíthassa a nap bármely időpontjában stb., stb.). Az előadó ezután számba vette, hogy egy ilyen rendszer megvalósításának milyen feltételei, komponensei léteznek már ma is a könyvtárakban és számítóközpontokban, és melyek azok, amelyeket majd ezután kell megteremteni. Az előadást korrefátumok egész sora követte; Syed Salim *Ayha* (University Pertanian Library, Malaysia), Barrie *Mitcheson* (Royas Melbourne Institute of Technology, Ausztrália), Dieter *Schmidmaier* (Bergakademie Freiberg, NDK) stb.

A második szekcióülésen Pyuko *Igrarashi* (Japán Tudományos és Műszaki Információs Központ, Tokió – közismert angol rövidítése: JICST) Japán legnagyobb tudományos és műszaki információs központja, az 1957-ben alapított JICST online információs szolgáltatásait ismertette. A központ fő feladatai: online információkeresés, szelektív információterjesztés, referátumgyűjtemények kiadása, másolatszolgáltatás, fordítószolgáltat. Két forrásból tartja fenn magát: állami támogatásból és szolgáltatásai árbevételéből. Elvben a gyűjtés és feldolgozás költségeit az állam fedezi (a költségvetés 21%-a). Az 1985. évben teljes költségvetése 8,5 milliárd yen volt. A központban 325-en dolgoznak. Könyvtára évente 12 300 folyóíratra, ebből 7300 külföldre fizet elő.

A JICST 1976-ban indította meg online információkereső szolgáltatását (JOIS), amelynek keretében a külföldi adatbázisokon kívül a következő, saját építésű adatbázisok állnak rendelkezésre:

- Tudomány és technika (4 700 000 tétel, ebből 118 000 Japánban publikált cikkről)
- Japán orvostudomány (290 000 tétel)
- Folyamatban lévő japán tudományos és műszaki kutatások (32 000 téma)
- Japán kormányjelentések (7000 jelentés)
- Új japán technológiák és termékek (50 000 tétel)

A JOIS-t 1985-ben háromezer terminálról vették igénybe, a tervek szerint a felhasználói végállomások száma 1987-re tízezerre nő. A JICST célja egyfelől az egész világ tudományos-műszaki haladását tükröző japán nyelvű adatbázis kialakítása, másfelől a világ tájékoztatása Japán tudományos-műszaki eredményeiről angol nyelven. Ez utóbbi cél

megvalósítása felé vezető úton mérföldkönek számít, hogy az említett adatbázisok közül az első kettő alapján angol nyelvű adatbázist is szolgáltatnak 1986 szeptemberétől (indulásként 5000 japán folyóiratból, kutatási jelentésből és konferenciaanyagból válogatott 216 000 tétel, amely évente 160 000 tétellel fog gyarapodni). Az adatelemek köre: angol nyelvű cím, angol nyelvű kulcsszavak, osztályozási jelzet, a szerző neve japánról transliterálva, folyóiratcím angolul vagy japánról transliterálva, angol nyelvű referátum. Az angol nyelvű adatbázis fejlesztését jelentős mértékben gyorsítani fogja a gépi fordítás bevezetése (az 1982 óta folyó kutatás eredményeként gépi fordítási rendszerük kísérleti üzemmódban már működik). A nyelvi akadály leküzdése érdekében egyre több japán folyóirat jelenik meg kiegészítő angol nyelvű címekekkel és referátumokkal.

E. *Shinoda* (United Nations University, Tokió) Walter *Shearer* dolgozata alapján a „hagyományos tudás” természetét és fontosságát fejtegette, és arra a veszélyre hívta fel a figyelmet, hogy az ebbe a kategóriába tartozó, nemzedékek által felhalmozott preindusztriális ismeretanyag – mivel nem esik szabadalmazás vagy szerzői jogvédelem alá – ki van téve annak a veszélynek, hogy elvész. Ezért azt javasolta, hogy az ENSZ Egyetemen hozzák létre a „Tradicionális Tudás Archívumát”.

Az Információs Technológia Szekciója

Naoto *Nakoyama* (Toshiba Corporation, Japán) az optikai technológiáról (optikai lemezek, optikai kábelek, optikai printerek) adott áttekintést, technikai ismertetésük mellett alkalmazási területeikre is kitérve, japán példákkal illusztrálva.

Warren *Horton* (Ausztráliai Nemzeti Könyvtár) az 1981 óta üzemszerűen működő Ausztrál Bibliográfiai Hálózatot ismertette. Ez nemzeti online bibliográfiai hálózat, amelyben valamennyi típusú könyvtár részt vesz, jelenleg 115 nagyobb könyvtár és 400 a rendszert csak lekérdezésre használó intézmény. Fő funkciója az osztott katalogizálás, de információkeresésre és egyéb szolgáltatásokra is alkalmas (könyvtárközi kölcsönzésre és állománygyarapításra még nem). 1986-ban 4 millió bibliográfiai rekord tartozott a hálózat állományába, ebből 2 millió tétel lelőhelyadatot is feltüntet.

A rendszer nagyságát érzékeltetik még a következő számok: évente 50 mikrofilm-lapos katalógust, 600 mágnesszalagot, 600 ezer katalóguscédulát és 2000 gyarapodási jegyzéket állítanak elő a hálózat felhasználói számára. Az előadás kitért a hálózat kialakítására, technikai kivitelezésére, az irányítási-szervezési kérdésekre és a fejlesztési elképzelésekre.

Katalogizálási szekció

Ross *Bourne* és Lucia *Rather* (Kongresszusi Könyvtár) az ISBD átdolgozott kiadásával kapcsolatos munkákról tudósított. Az ISBD(M), az ISBD(S), az ISBD(NBM) és az ISBD(CM) már közel állnak a befejezéshez. Kevés lényeges változás van ezekben, talán csak az ISBD(S) a kivétel, amelyet megpróbáltak jobban összhangba hozni az *International Serials Data System Guidelines* szellemével.

Josiane F. D. *Roelants* (Bibliothèque Royale de Belgique) a Belgiumban használt kétnyelvű (francia, holland) automatizált katalogizálási rendszert ismertette. 1960-ig csak francia nyelven folyt a katalogizálás, és bár ezután próbálkoztak a kétnyelvűség megoldásával, ezt csak az 1984-ben bevezetett automatizálás révén tudták valóra váltani.

A Hivatalos Kiadványok Szekciójával tartott közös, második ülésen Chong Y Yoon (State University of New York, USA) a kormánydokumentumoknak az *Anglo-American Cataloguing Rules* szerinti katalogizálása nehézségeit sorakoztatta fel (a forrás megállapítása, a megjelenési adatok kiegészítése, személynevek meghatározása stb.).

Tadayoshi *Takawashi*, Tsutomu *Sihota* és Zensei *Oshiro* (Japán) előadása viharos vitát kavart. Mivel a japánok a szerzőtől függetlenül létezőnek szeretik tekinteni a műveket, mindig is olyan katalogizálási szabályokat követtek, amelyek nem a főtétel alkalmazásának elvén alapultak, jöllehet tettek az elmúlt időkben arra is néha kísérletet, hogy átvegyék az angol–amerikai katalogizálási szabályok főtétel-alkalmazási elvét. Jelenleg használt katalogizálási szabályaik (Nippon Cataloging Rules, 1977) sem követik a főtétel alkalmazásának az elvét. Az előadók meggyőződése szerint főtételekre szükség lehet a cédulakatalógusokban, de a több elérési pontú automatizált rendszerekben feleslegesek. Geneviève *Boisard* (Bibliothèque Nationale, Franciaország) arról számolt be, hogy a francia katalogizálási szabályok is felhagytak a főtétel alkalmazásának az elvével, bár a francia nemzeti bibliográfiában továbbra is szükség van főtételre, Peter *Lewis* (British Library) javaslata szerint a kormánydokumentumok katalogizálásánál a fő- és melléktétel megválasztása helyett a tárgy szerinti elérésre kellene a jövőben a figyelmet összpontosítani. Frances *Hinton* (Free Library of Pennsylvania, USA) amellet érvelt, hogy a kormánydokumentumok katalogizálásában az igazi problémát nem a főtétel megválasztása okozza, hanem a testületi szerző meghatározása.

Az Állománygyarapítás és Kiadványcsere Szekciója

Akio *Sakai* (Keio University, Japán) a japán könyvtárak nemzetközi kiadványcsere-tevékenységéről adott képet, részletesebben is foglalkozva a *National Diet Library* (Japán Országgyűlési Könyvtár) tapasztalataival. Yoshitaro *Tanabe* (National Diet Library) a japán hivatalos dokumentumok köteles példányainak a National Diet Librarybe történő szolgáltatásának jogi aspektusait vizsgálta, majd foglalkozott e dokumentumok japán és külföldi könyvtárak által történő beszerzésének és bibliográfiai számbavételük kérdésével. Shozo *Nakano* (National Diet Library) azokról a nehézségekről szólt, amelyekbe a National Diet Libraryban ütköznek a Japánról vagy japán nyelven a világon kiadott munkák beszerzése során. Megközelítőleg ennek az irodalomnak (évi 1500 cím) csak a felét tudják megszerezni.

Joachim-Felix *Leonhard* (Deutsche Forschungsgemeinschaft, NSZK) a *Deutsche Forschungsgemeinschaft* kiadványcsere-programját ismertette, Helga *Dressler* (Staatsbibliothek Preusserischer Kulturbesitz, Nyugat-Berlin) az NSZK-ban a távol-keleti dokumentumok gyűjtése terén a könyvtárak között folyó együttműködésről beszélt, amelynek végső célja egy nemzeti rendszer kiépítése koordinált állománygyarapítás, egységes katalógus és speciális könyvtárközi kölcsönzés révén. Adrian *Swets* (Swets und Zeitlinger

előfizetési ügynökség, Hollandia) személyes megfigyeléseit, tapasztalatait foglalta össze, amelyek japán, európai és amerikai könyvtárakkal, kiadókkal és más ügynökségekkel folytatott üzleti munkája során halmozódtak fel, majd ezek alapján vázolta, miként kell egy előfizetési ügynökségnek úgy dolgoznia, hogy ki tudja elégíteni ügyfelei igényeit. Végül Z. P. *Sorokina* (Állami Lenin Könyvtár, Szovjetunió) tartott előadást a nemzetközi kiadványcserét feltáró nemzetközi bibliográfia 4. kiadásának szerkezetéről és készítési módszeréről.

Az Időszaki Kiadványok Szekciója

Hiroyuki Taya (National Diet Library) „*Elektronikus publikálás Japánban: a könyvtárak szerepe az elektronikus információs rendszerben*” című előadásában rávilágított, hogy az elektronikus publikálás tág fogalom, többek között beletartoznak a fényzásolás optikák, az online adatbázisok, a videotex, az optikai lemezek. Ezek rohamos elterjedése új feladatok elé állítja a könyvtárakat: gondoskodniuk kell az elektronikus publikációk beszerzéséről, ugyanúgy, mint a nyomtatásban megjelenő művekéről; a felhasználók számára hozzáférhetővé kell tenniük az elektronikus irodalmat megfelelő rendszer alkalmazásával; maguknak is készíteniük kell elektronikus kiadványokat (elsősorban olyan teljes szövegű adatbázisokat, amelyek a kutatók számára fontosak, de előállításukban a magán-szektor nem érdekelt, mivel nem jövedelmezőek); hozzá kell igazítanunk a könyvtári szervezetet és munkafolyamatokat az új technikához mind a tárolás, mind a tájékoztatás, mind pedig a feldolgozás területén.

Ross Bourne „*Időszaki kiadványok automatizálása*” című előadásában azokat a tényezőket, szempontokat vette száma, amelyeket az időszaki kiadványok kezelésének automatizálására készülő bármely könyvtárban figyelembe kell venni.

Nagy érdeklődést váltott ki Jacsó Péter (SZÁMALK) „*Folyóirat-katalógusok mikro-számítógépes ISDS rekordokból: az időszaki kiadványok feldolgozásának új távlatai a fejlődő országokban, – az elérhetővé vált alkalmas gépek, programok és adatok felhasználásával*” című előadása (ismertetésére nem térek ki, mivel hamarosan megjelenik magyar fordításban a *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás* című folyóiratban⁶).

Osztályozási és Indexelési Szekció

Yan Linzhong (Kínai Tudományos Akadémia Könyvtára, KNK) elmondta, hogy az ISBD-hez és más nemzetközi szabványokhoz hasonló kínai szabványokat dolgoztak ki. Ezek figyelembevételével a Kínai Nemzeti Könyvtár és a Sanghaji Könyvtár (az időszaki kiadványok tekintetében) 1985 óta katalóguskártyákat állít elő és terjeszt a kínai könyvtárak számára. A kínai betűrendes katalógusok címszó- és szerzői katalógusra különülnek el, s ritkán készül betűrendes tárgyszókatalógus. A tájékozódás fő eszközei a szakkatalógusok. Jóllehet a kínai osztályozás 2000 éves múltra tekint vissza, a jelenleg használt osztályozási rendszereket 1949 után dolgozták ki. A Kínai Könyvtárak Osztályozási

Rendszerét használja a kínai könyvtárak és információs intézetek 90%-a. Ezenkívül több egyetemi és szakkönyvtár használja a Tudományos Akadémia Könyvtárának osztályozását.

Hiroshi *Ishiyoma* (National Diet Library, Japán) „*Az osztályozás fejlődése Japánban*” című előadásában elmondta, hogy Japánban a japán szótagábécé szerint rendezett tárgyszókatalógus helyett inkább szakkatalógusokat használnak. Az osztályozás már i.e. 890-től megjelent a japán katalogizálásban. A modern japán könyvtárakban többféle osztályozási rendszert is használnak, beleértve a Dewey Tizedes Osztályozást (az egyetemi könyvtárak 7%-ában, a szakkönyvtárak 1–3%-ában, az ETO-t), a szakkönyvtárak 14%-ában a különböző japán rendszereket. A Nippon Tizedes Osztályozást 1928-ban Kiyoshi *Mori* dolgozta ki a Cutter-féle osztályozás alapján. A Japán Könyvtárosok Egyesületének bizottsága most készíti elő a 9. kiadását (1988-ra). A Nippon Tizedes Osztályozást alkalmazza a közművelődési könyvtárak 99%-a, az egyetemi könyvtárak 75%-a, a főiskolai és iskolai könyvtárak 98–99%-a és (a japán könyvekhez) a szakkönyvtárak 52%-a. A National Diet Library 1963-ban kidolgozott osztályozását jobbra csak ebben a könyvtárban használják. A Japán Nemzeti Bibliográfia feltünteti mind a Nippon Tizedes Osztályozás, mind a National Diet Library osztályozásának szakjelzeteit.

Nancy J. *Williamson* (Torontói Egyetem Könyvtár- és Információtudományi Tanszéke, Kanada) egy kísérleti projekt beindulásáról tudósított, amelynek az a célja, hogy kimutassa, a Kongresszusi Könyvtár osztályozásának milyen szerepe lehet az interaktív online információkeresésben. A projekt első szakaszában azt vizsgálják, hogy ennek az osztályozásnak a sajátosságai hogyan befolyásolják a használhatóságot online rendszerben.

A második szakaszban az osztályozás egy mintául szolgáló részét géppel olvasható formába hozzák, és egy olyan online katalógus modelljét készítik el, amely ezt az osztályozást is beépíti keresési lehetőségei közé. A projektnek ez a szakasza párhuzamosan fog futni Karen *Markey* ETO-val kapcsolatos hasonló projektjével⁷, hogy össze lehessen hasonlítani a két keresés eredményét.

Záróülés

Hans-Peter *Geh*, az IFLA elnöke méltatta a konferenciát szervező japán bizottság kitűnő munkáját és a japánok vendégszeretetét, majd Irwin *Pizer*, a Szakmai Bizottság elnöke áttekintést adott a konferencia szakmai határozatairól (ismertetésükre nem tértek ki, az *IFLA Journal* valamennyi teljes szövegét közölte⁸).

Kapcsolódó rendezvények

Ezúttal is jó néhány „szatellit-rendezvény” járult a konferenciához, így pl. a nemzeti könyvtárak igazgatóinak konferenciája, a Jogi Könyvtárak Nemzetközi Szövetsége (IALL) konferenciája, a szocialista országoknak az IFLA-magprogramokban való részvételét megtárgyaló értekezlet (ilyen témájú értekezletre kétévenként kerül sor, a Programirányító Bizottság szervezésében az IFLA-magprogramok irányítóinak meghívásával és a

a szocialista országok delegációvezetőinek a részvételével, hogy áttekintsék a szocialista országok közreműködését a magprogramokban). Érdekes előszemináriumok voltak ilyen témákban, mint pl. a szakkönyvtárak és szerepük a nemzeti fejlődésben (Kanazawa, 1987. augusztus 18–23.), automatizált rendszerek többnyelvű és több írásmódú könyvtári anyagok elérésére (1987. augusztus 21–22., Tokió).

A konferenciához kapcsolódó nagyszabású kiállításon 100 cég 200 standon mutatta be legújabb termékeit és szolgáltatásait. Az IFLA-konferenciákat kísérő kiállítások színvonalukat és a kiállító cégek számát tekintve önálló nemzetközi kiállításként is minden bizonnyal megállnák a helyüket; tulajdonképpen „IFLA-konferencia és kiállítás” elnevezést érdemelnének az IFLA évenként tartott nemzetközi rendezvényei. A rangos kiadók könyvjáradalmaitól kezdve a legújabb CD ROM-alkalmazásokig terjedt a választék.

Az itt látottak-hallottak azonban már messze meghaladják a beszámoló keretét, mint ahogyan azokban a könyvtárakban és információs intézményekben tett látogatások is, amelyekben részint az IFLA-konferencia keretében, részint egy ezt követő tanulmányút során jártam. A japán könyvtárak és információs intézmények ezért egy másik beszámoló témáját fogják képezni.

HIVATKOZÁSOK

1. SZÁNTÓ Péter: A könyvtárak szerepe a nemzeti fejlődésben. Beszámoló az IFLA 50. konferenciájáról. = Könyvtári Figyelő, 32. évf. 1986. 2. sz. 206–125. p.
2. SZÁNTÓ Péter: Könyvtárak és az információ egyetemes hozzáférhetősége. Beszámoló az IFLA 51. sz. közgyűléséről és konferenciájáról. = Könyvtári Figyelő, 33. évf. 1987. 1. sz. 79–90. p.
3. Az IFLA 1986. évi konferenciájának előadásai. (Megtalálhatóak az OSZK–KMK Könyvtártudományi Szakkönyvtárában, az IFLA-kiadványok magyarországi letéti könyvtárában).
4. From the IFLA Secretariat. = IFLA Journal, 12. évf. 1986. 4. sz. 359–375. p.
5. Report on the 52nd General Conference of the International Federation of Library Associations and Institutions, Tokyo, Japan. = Library of Congress Information Bulletin, 46. évf., 1987. 17. sz. 167–175. p. és 19. sz. 190–200. p.
6. JACSÓ Péter: Folyóirat-katalógusok mikroszámítógépen ISDS-rekordokból: Az időszaki kiadványok feldolgozásának új távlatai a fejlődő országokban – elérhetővé vált alkalmas gépek, programok és adatok felhasználásával. = Tudományos és Műszaki Tájékoztató, 34. évf., 1987. 9. sz.
7. MARKEY, Karen-DEMEYER. Anh N.: Dewey Decimal Classification online project: evaluation of a library schedule and index integrated into the subject searching capabilities of an online catalog (Dublin, OH: OCLC Online Computer Library Center, 1986.).
8. Professional resolutions of the 52nd IFLA General Conference. = IFLA Journal, 12. évf. 1986. 4. sz. 327–375. p.